

Nr 33.

Ankom till riksdagens kansli den 5 april 1938 kl. 1 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionering av vissa fjärdingsmän.

I en den 3 mars 1938 dagtecknad proposition, nr 246, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande departementschefen förordade grunder, besluta angående statsbidrag till pensionering av fjärdingsmän, vilka blivit entledigade på grund av tillkomsten av 1925 års polislag, att utgå från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

Beträffande motiveringen för nämnda förslag får utskottet, i den mån redogörelse härför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

Enligt lagen den 29 september 1899 angående fjärdingsmansbestyrets utgörande, vilken genom den nya polislagens genomförande från och med den 1 januari 1932 upphört att gälla, skulle varje socken i landet vara skyldig att anställa minst en fjärdingsman; dock finge med länsstyrelsens medgivande två eller flera smärre socknar, som gränsade intill varandra, förena sig om en fjärdingsman. Fjärdingsman utsågs av kommunalstämman för en tid av minst tre år i sänder och skulle av kommunen fördes med skälig lön. I instruktionen för fjärdingsmännen den 29 september 1899 föreskrevs, att de skulle vara skyldiga biträda landsfiskalerna ej blott med egentliga polisgöromål utan även med handräckningsgöromål.

Genom den i samband med ikraftträdande av 1925 års polislag genomförda nya distriktsindelningen blevo vissa fjärdingsmanssysslor överflödiga, och på grund av skärpta kompetensfordringar och föreskrifter beträffande viss pensionsålder kunde en del fjärdingsmän icke erhålla förnyad anställning.

Någon rätt för fjärdingsman, vilken icke blivit underkastad bestämmelserna i den nya polislagen, att vid avgång från tjänsten erhålla pension förefinnes icke. I enstaka fall har dock vederbörande kommun tillerkänt fjärdingsman sådan förmån. Vid flera tillfällen har jämväl riksdagen under vissa villkor beviljat pension åt sådan befattningshavare, men fjärdingsmännen har då samtidigt varit polisman, till vars avlönande statsbidrag utgått.

I skrivelse den 31 oktober 1930 gjorde *svenska polisförbundet* framställning i syfte att åtgärd måtte vidtagas för beredande av pension eller understöd av statsmedel åt inom landskommuner anställda fjärdingsmän och polismän, vilka i samband med den nya polislagens ikraftträdande förlorat sin befattning, dock under förutsättning att denna innehafts i minst 10 år och att årslönen uppgått till minst 300 kronor.

I häröver avgivet utlåtande den 31 december 1932, därvid fogats yttrandet från samtliga länsstyrelser, anförde *statskontoret* bland annat:

Fjärdingsmannabefattningen syntes oftast hava varit att betrakta såsom bisyssla. I en del fall torde visserligen fjädringsmannen av befattningen ifråga hava erhållit sin huvudsakliga försörjning, men då han med hänsyn till sättet för tjänstens tillsättande icke med säkerhet kunnat påräkna förnyad anställning efter tjänstetidens utgång, torde han få anses hava varit inriktad på möjligheten att bliva nödsakad övergå till annan verksamhet. Genom övergångsbestämmelserna i polislagen torde även i allmänhet hava möjliggjorts för befattningshavare, som icke kunnat förvänta återanställning, att förbereda övergång till annan sysselsättning.

Det ville synas statskontoret, att genomförandet av den nya polisorganisationen icke kunde åberopas såsom skäl för staten att åtaga sig eller bidra vid pensionering av sådana fjärdingsmän, varom här vore fråga. Med hänsyn till fjärdingsmannabefattningens allmänna karaktär av bisyssla skulle en pensionering av ifrågavarande befattningshavare även innebära en avvikelse från de principer, som tillämpades vid statlig pensionering. Då befattningarna i fråga därjämte vore att anse såsom uteslutande kommunala tjänster, ehuru med desamma varit förenad skyldigheten att utöva vissa statliga funktioner, torde det enligt statskontorets mening närmast åligga vederbörande kommuner att sörja för innehavarnas pensionering. Statskontoret hyste därför starka betänkligheter mot vidtagande av åtgärder i den riktning, som i polisförbundets framställning avsåges.

Därest emellertid billighetsskäl skulle kunna anses motivera, att staten lämnade sin medverkan vid lösande av berörda fråga, syntes detta lämpligast böra ske i form av *statsbidrag till kommun*, som förklarat sig villig att enligt vissa grunder åtaga sig pensionering av sådan fjärdingsman, som genom den nya polislagens tillkomst icke kunnat beredas förnyad anställning. Såsom villkor för statsbidrag torde därvid böra gälla, att fjädringsmannen under en längre följd av år innehaft sin befattning, att han kunde sägas av densamma hava erhållit sin huvudsakliga försörjning, samt att han vid avgången ur tjänst uppnått viss levnadsålder. Det syntes jämväl skäligt, att hänsyn toges till vederbörande befattningshavares behov av understöd.

Statskontoret uppdrog härefter vissa närmare riktlinjer för ordnandet av ifrågavarande pensioneringsspörsmål.

Genom beslut den 18 oktober 1935 fann *Kungl. Maj:t* den av polisförbundet gjorda framställningen icke föranleda någon *Kungl. Maj:ts* åtgärd.

I anledning av två vid 1936 års riksdag väckta likalydande motioner (I: 148 och II: 462) om statsbidrag till kommuner för pensionering av vissa fjärdingsmän anhöll riksdagen i skrivelse nr 188 under åberopande av vad som anförts i bankoutskottets utlåtande nr 36, att *Kungl. Maj:t* ville låta verkställa utredning rörande frågan om pensionering av fjärdingsmän, vilka blivit

entledigade på grund av tillkomsten av 1925 års polislag, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Bankoutskottet anförde i sitt berörda utlåtande bland annat följande:

Otvivelaktigt medförde 1925 års polislagstiftning för fjärdingsmannakårens vidkommande vissa svårigheter därigenom att åtskilliga befattningshavare utan eget förvållande berövades möjligheten till fortsatt anställning. Det hade syntts utskottet kunna ifrågasättas, huruvida icke staten av billighetsskäl borde i någon mån bidra till pensioneringen av fjärdingsmän, som sålunda nödgats frånträda sin tjänst på grund av polislagens ikraftträdande. I betraktande av de av statskontoret anförda, i och för sig bärande skäl, som talade mot åtgärder från statens sida i berörda avseende, vore det emellertid av vikt, att grunderna för statens medverkan så avvägdes, att densamma begränsades till vad som måste anses vara rimligt med hänsyn till de särskilda anställnings- m. fl. förhållanden, som förelegat beträffande de fjärdingsmän, varom här vore fråga.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt statskontoret att verkställa den av riksdagen i förenämnda skrivelse avsedda utredningen, har *statskontoret* med utlåtande den 14 oktober 1937 överlämnat utredning och förslag i ämnet. Statskontoret har härvid framhållit, att vid den omprövning, som nu vidtagits av förevarande fråga, ämbetsverket funnit övervägande skäl tala för att en reglering av här åsyftade fjärdingsmäns pensionering komme till stånd efter i huvudsak de riktlinjer, som statskontoret i sitt tidigare utlåtande angivit. Beträffande *förutsättningarna för statsbidrag till pensioneringen, statsbidragets storlek, handläggningen av dessa pensionsfrågor samt kostnaderna för pensioneringen m. m.* har statskontoret anført bland annat följande:

Såsom statskontoret i sitt tidigare utlåtande framhållit och bankoutskottet biträtt, borde statsbidrag utgå endast till pensionering av sådana fjärdingsmän, vilkas *entledigande skett i anledning av den nya polisorganisationens införande i kommunen*. Skulle emellertid sålunda entledigad fjärdingsman på förordnande under en kortare tid hava uppehållit den nya befattningen i avvakten på tjänstens tillsättande med kompetent innehavare, borde detta icke i och för sig utgöra hinder för kommunen att erhålla statsbidrag till fjärdingsmannens pension. Givetvis borde dock vid statsbidragets avvägning hänsyn icke få tagas till den lön, som under förordnandet efter entledigandet uppburits.

För erhållande av pension borde fjärdingsmannen vid tidpunkten för den nya polisorganisationens genomförande i kommunen hava uppnått en *levnadsålder* av 50 år.

I fråga om *anställningstidens längd* borde fastslås fordran på att vederbörande vid tidpunkten för den nya polisorganisationens genomförande i orten under en sammanlagd tid av minst 15 år innehaft anställning som fjärdingsman.

För att möjliggöra tillräcklig smidighet i tillämpningen ansåge statskontoret fordran på någon i penningar fixerad minimiavlönning icke böra uppställas utan syntes endast böra fastslås det allmänna villkoret, att fjärdingsmannaanställningen utgjort fjärdingsmannens *huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla*.

Såsom villkor för statsbidrag borde uppställas krav på att *behov av un-*

derstöd förelåge, så att fjärdingsmannen icke utan sådan pension, som här avsåges, ägde skäligen bärgning.

Vidare syntes böra uppställas det villkoret, att fjärdingsmannen i sin tjänstgöring gjort sig förtjänt av *gott vitsord*.

Slutligen torde som förutsättning för att statsbidrag skulle utgå böra fordras, att *den av kommunen beviljade pensionen fyllde vissa minimikrav*. Till utgångspunkt vid beräkningen av det pensionsbelopp, vilket borde läggas till grund för avvägningen av statsbidraget, borde tagas fjärdingsmannens medellön under de fem sista åren före polisorganisationens genomförande i kommunen. I lönen torde böra få inräknas värdet av förekommande naturaförmåner, uppskattade efter ortens pris, men däremot icke sportler, såsom indrivningsprovisioner o. dyl.

I anslutning till vad som gällde vid statlig pensionering syntes en *differentiering av pensionen* med hänsyn till antalet uppnådda tjänstår vara på sin plats. Lämpligt torde härvid vara att uppdelade fjärdingsmännen i tre grupper med hänsyn till deras sammanlagda anställningstid, den första omfattande sådana fall, där anställningstiden uppginge till 15 men ej 20 år, den andra sådana, där anställningstiden uppginge till 20 men icke 25 år, samt den tredje fall, där anställningstiden uppginge till 25 år eller därutöver. En skäligen avvägning av pensionen i de olika fallen vunnos därest pensionen för den första gruppen bestämdes till $\frac{2}{5}$ av medellönen, för den andra till $\frac{1}{2}$ av medellönen och för den tredje till $\frac{2}{3}$ av medellönen. Härvid förut-sattes, att dyrtidstillägg icke skulle ifrågakomma.

Därest den av kommunen bestämda pensionen understeg vad som här för de olika fallen angåves, borde statsbidrag icke utgå. Givetvis borde hinder icke möta för vederbörande kommun att fastställa pensionen till högre belopp än som ovan sagts. I så fall borde dock statsbidraget utgå endast för den del av pensionen, som beräknades motsvara en pension, avvägd efter sagda grunder.

Statsbidraget syntes böra fixeras till hälften av den av kommunen beviljade pensionen, avvägd enligt ovan angivna grunder. Därjämte syntes vara lämpligt att uppställa den begränsningen, att statsbidraget *icke skulle få överstiga 600 kronor*.

I fråga om *tiden för pensions utgående* ansåge statskontoret statsbidraget böra beräknas från och med den dag, kommunen medgivit pension skola utgå, dock tidigast från och med ingången av det kalenderår, under vilket ansökan om statsbidrag ingivits till länsstyrelsen. Statsbidraget syntes böra utgå så länge kommunen utbetalade pension, dock — i anslutning till vad som gällde vid pensionering av statstjänstemän — i intet fall längre än till och med den dag, då en månad förflutit efter pensionstagarens frånfalle. Det torde kunna förutsättas, att kommunen gäve sitt pensionsåtagande en sådan form, att pensionen upphörde att utgå, därest den pensionerade fjärdingsmannen genom arv eller annorledes komme i så förbättrade ekonomiska förhållanden, att han utan pensionen ägde skäligen bärgning. I så fall bortföle uppenbarligen även statsbidraget.

Beträffande den *myndighet, som skulle hava att pröva ärenden rörande statsbidrag*, ävensom *utbetalningen av statsbidraget* ansåge statskontoret önskvärt, att en central prövning av hithörande ärenden komme till stånd. Ämbetsverket förordade i sådant hänseende att den slutliga prövningen av ifrågavarande ärenden lades i Kungl. Maj:ts hand.

Beträffande *kostnaderna* för genomförande av ifrågavarande förslag ville statskontoret framhålla, att de fjärdingsmän, vilka med avseende å antal tjänstår och ålder vid avgången kunde tänkas komma ifråga till erhållande av pension enligt förslaget, uppginge till 287. Skulle för samtliga de bland dessa fjärdingsmän, vilka haft en medellön av mer än 400 kronor — sam-

manlagt 161 — statsbidrag utgå, komme den årliga kostnaden för statsverket att belöpa sig till i runt tal 33,000 kronor. Av ovannämnda 161 fjärdingsmän torde emellertid icke mer än en tredjedel eller högst hälften fylla förutsättningarna för statsbidrag, vilket skulle innebära, att den årliga kostnaden för statsverket komme att uppgå till i runt tal 15,000 kronor. Ytterst bleve emellertid statens kostnad beroende på i vilken utsträckning kommunerna komme att pensionera ifrågavarande befattningshavare. Med hänsyn härtill och då under det första budgetår, de nya bestämmelserna bleve gällande, möjligheten att erhålla statsbidrag knappast torde komma att tagas i anspråk i full utsträckning, ansåge statskontoret för sagda budgetår ett anslag å 10,000 kronor vara tillräckligt.

Föredragande *departementschefen* har anfört huvudsakligen följande:

Kungl. Maj:ts ståndpunktstagande till den av svenska polisförbundet år 1930 gjorda framställning hade icke inneburit ett avvisande i princip av tanken, att statsmakterna skulle under vissa förutsättningar bidraga till pensioneringen av fjärdingsmän, som entledigats i anledning av den nya polislagens tillkomst. Den då föreliggande utredningen ansågs emellertid utvisa, att stora svårigheter föreläge att genom generella regler på ett rättvist och rationellt sätt avgränsa de fall, då pensionering under statens medverkan borde äga rum, ävensom att dessa fall icke syntes uppgå till större antal än att frågan om pension lämpligen kunde efter inkomna framställningar i de särskilda fallen underställas riksdagens prövning. Den ytterligare utredning i förevarande ämne, som verkställdes i anledning av 1936 års riksdagskrivelse, syntes departementschefen bekräfta, att fall kunde förekomma, då staten av billighetsskäl borde bidraga till pensioneringen av här avsedda fjärdingsmän.

I fråga om de villkor beträffande omfattningen av fjärdingsmannens tjänstgöring m. m., som borde uppställas för att pensionering under statens medverkan skulle äga rum, funne departementschefen sig kunna biträda statskontorets i dess senaste utlåtande framlagda förslag. I ett icke oväsentligt hänseende ansåge departementschefen sig emellertid böra förorda en komplettering i skärpande riktning. Departementschefen avsåge härvid äldre fjärdingsmän, som visserligen formellt kunde sägas hava lämnat anställningen på grund av den nya polisorganisationen men i realiteten på grund av sin ålder icke kunnat kvarstå eller i varje fall icke bort kvarstå någon längre tid, även om den nya organisationen icke kommit till stånd. Enligt statskontorets förslag skulle kommun kunna göra anspråk på statsbidrag även för pensionering av dylik fjärdingsman. Ett beviljande av statsbidrag i ett sådant fall syntes emellertid icke vara förenligt med utgångspunkten för den nu ifrågavarande pensioneringen och horde därför icke ifrågakomma.

Mot vad statskontoret föreslagit beträffande avvägningen av pensionerna och statens andel i desamma funne departementschefen icke anledning till erinran.

På sätt den föregående redogörelsen utvisade innebure statskontorets förslag, att statens medverkan till pensioneringen skulle ske i den form, att statsbidrag utginge till kommun, som tillerkänt fjärdingsman pension enligt de av statskontoret föreslagna allmänna grunderna. Dessa grunder liksom statens bidragsskyldighet skulle regleras genom särskilt utfärdade och av riksdagen godkända författningsbestämmelser. En sådan anordning, enligt vilken prövningen av frågan, om de allmänna villkoren för pensionering under statens medverkan vore för handen, i första hand skulle ankomma på vederbörande kommun, ansåge departementschefen sig dock icke böra förorda. Med hänsyn till de många och svårbestämbara faktorer, som — enligt vad

även statskontoret framhållit — komme att inverka på bedömandet av pensionsfrågor, som nu avsåges, kunde lätteligen det fall inträffa, att kommun komme att bygga beslut om pension på oriktiga antaganden om rätt till statsbidrag. Detta skulle i sin tur vara ägnat att försvåra en enhetlig och obunden prövning av bidragsfrågan från vederbörande statliga myndighets sida. Såsom lämpligare form för prövningen av hithörande ärenden ville departementschefen förordade, att bemyndigande av riksdagen utverkades för Kungl. Maj:t att i de särskilda fallen besluta angående statens bidrag till här ifrågakarande pensionering i huvudsaklig överensstämmelse med förut angivna allmänna riktlinjer. Kungl. Maj:t skulle sålunda hava att efter inkomna framställningar pröva förhandenvaron av förutsättningarna för statens medverkan, och Kungl. Maj:ts beslut skulle — i händelse dylik medverkan borde äga rum — utmytna i medgivande av rätt för kommun till statsbidrag till pensioneringen under vissa villkor.

Då statens bidrag till ifrågakarande pensioneringskostnader till sin natur vore att likställa med pensionsutbetalningar, torde desamma böra bestridas från anslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

Utskottet.

Emot de av föredragande departementschefen förordade grunderna för utgivande av statsbidrag till pensionering av vissa fjärdingsmän, vilka genom tillkomsten av 1925 års polislagstiftning förlorat sin anställning, har utskottet icke funnit något att erinra. Då det här gäller en diskretionär prövning av bidragsfrågorna finner utskottet välbetänkt, att såsom departementschefen föreslagit, bemyndigande lämnas Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de i propositionen angivna allmänna riktlinjerna i de särskilda fallen besluta angående statens bidrag.

Kostnaderna för statens medverkan till pensioneringen har av statskontoret beräknats till i runt tal 15,000 kronor för budgetår. För nästkommande budgetår räknar ämbetsverket dock icke med högre kostnader än 10,000 kronor. Dessa beräkningar hava icke givit utskottet anledning till erinran. I enlighet med departementschefens förslag torde ifrågakarande kostnader böra bestridas av det under elfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till diverse pensioner och understöd m. m.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 5 april 1938.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Ehrnberg, Berling, Danielsson, Swartling, Sundvik och Ohlin*;

från andra kammaren: herrar Holmgren, Paulsen, Gustavson i Västerås, Svedman, Johansson i Djursnäs, Mattsson, Sundström i Vikmanshyttan och Dahlbäck*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.